

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УРЯДУ А. МЕРКЕЛЬ КРІЗЬ ПРИЗМУ «КОНФЛІКТУ ПОКОЛІНЬ» У ХДС: БОРТЬБА МІЖ ТРАДИЦІЄЮ ТА ІННОВАЦІЄЮ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Аналізується вплив традиційних для німецьких християнських демократів ідей та цінностей на зовнішню політику уряду А. Меркель. Висловлюється думка щодо зовнішньополітичної доктрини ФРН як результату хиткого компромісу між традиціоналістами та прибічниками інновацій.

Ключові слова: зовнішня політика, традиціоналізм, ЄС, християнська демократія, «конфлікт поколінь» у політичній партії.

Анализируется влияние традиционных для немецких христианских демократов идей и ценностей на внешнюю политику правительства А. Меркель. Выражается мнение о внешнеполитической доктрине ФРГ как результате шаткого компромисса между традиционалистами и сторонниками инноваций.

Ключевые слова: внешняя политика, традиционализм, ЕС, христианская демократия, «конфликт поколений» в политической партии.

The influence exerted by the traditional ideas and values of the German Christian Democrats on the foreign policy of A. Merkel's government is analysed in this article. The conclusion is drawn that the external policy doctrine of the Federal Republic of Germany results from a shaky compromise between traditionalists and the advocates of innovations.

Key words: foreign policy, traditionalism, EU, Christian Democracy, the «generation gap» in a political party.

Стаття присвячена розгляду традиційного для німецьких християнських демократів розуміння зовнішньої політики ФРН, тією мірою, якою воно зберігає свою значущість для А. Меркель та визначає її рішення та погляди. Об'єктом роботи є ХДС як впливовий актор у сучасній системі міжнародних відносин, а предметом – зовнішньополітичні пріоритети партії, які можна розглядати як спільний здобуток двох останніх поколінь її лідерів.

Дослідження базується на статтях західних політологів, опублікованих у німецькій та американській пресі. Заяви А. Меркель з низки питань міжнародного життя цитуються за офіційними джерелами.

Протягом останніх 20 років християнські демократи будували свою зовнішню політику на наступних основних засадах:

1) Збереження добрих відносин зі США. Під час Іракської війни (2003-2010 рр.) опозиційні політики з ХДС-ХСС звинувачували соціал-демократів в анти-американізмі, зазначаючи, що саме відмова чинного канцлера Г. Шредера підтримати сили коаліції зумовила різке погіршення відносин між двома країнами.

Ще до початку операції «Іракська воля» А. Меркель, яка з 2002 р. очолювала фракцію ХДС-ХСС у бундестазі, недвозначно заявила про свою підтримку дій США та «коаліції бажаних», навмисно проти-ставивши свою точку зору на проблему позиції

офіційного Берліну, що викликало різку критику з боку тодішнього голови фракції СДПН у бундестазі Ф. Мюнтерферинга. 14 березня 2003 р. на засіданні бундестагу лідер парламентської фракції ХДС заявила: «Якщо б з вересня минулого року країною керував очолюваний ХДС уряд, військове втручання як *ultima ratio* у іракському конфлікті завжди було б можливим» [1].

Важливо, що за кілька років до цього вона підтримала втручання НАТО у Косівський конфлікт 1999 р., зробивши таку заяву: «Я хочу нагадати, що навіть Росія та Китай висловилися за проведення операції у Косово силами НАТО, хоча вони й розглядали можливість вето. Зрозуміло, що головним аргументом на користь такого рішення стала нездатність ООН подолати кризову ситуацію, що склалася на Балканах. Для нас усіх було б краще, якщо б ООН змогла тут замінити НАТО, але ми не збираємося відмовлятися від нашої думки з цього питання» [2].

Цікаво, що відношення християнських демократів до близькосхідної політики Г. Шредера у загальних рисах збігається з думкою голови Комітету з закордонних справ палати представників США Т. Лантоса, який у 2007 р. привітав «закінчення правління Ж. Ширака у Франції та Г. Шредера у ФРН» [3].

2) Орієнтація на НАТО у поєднанні з надто скептичним відношенням до співробітництва у межах

осі Париж-Берлін-Москва-Пекін, яке, на думку одного з лідерів ХСС Е. Штойбера, не є життєздатною альтернативою європейській та євроатлантичній політиці Німеччини.

Водночас слід відзначити, що спроби позиціонувати вищезгадану вісь як «політичний локомотив Європи» робилися не тільки соціал-демократами, а й деякими представниками ХДС-ХСС. Як слушно відзначає французький політолог А. де Бенуа: «Коли єврокомісар П. Ламі та чинний французький прем'єр-міністр Д. де Вільпен висловлювалися за створення німецько-французького союзу як фундаменту «європейського ядра», що мало стати політичним локомотивом усього континенту, такі представники ХДС-ХСС як Е. Штойбер, В. Шойбле та К. Ламерс висловлювалися на їх підтримку» [4].

А. Меркель, полемізуючи з прибічниками цього політичного проекту, наполягала на участі у перемовинах щодо виведення ядерних ракет з території ФРН якомога більшої кількості країн-членів НАТО й перешкоджала вирішенню таких проблем «за зачиненими дверима» [5].

3) Протидія Туреччині у її бажанні стати повноправним членом ЄС. Замість цього ХДС-ХСС пропонує їй співробітництво у межах «привілейованого партнерства». Як обґрунтування такої жорсткої позиції лідери партії наводять приклади частих порушень прав людини у Туреччині та невизнання турецьким урядом геноциду вірмен у 1915 р. Також християнські демократи наголошують на необхідності визнання Туреччиною суверенітету Кіпру, тому що беззастережне взаємовизнання усіх країн-членів є базовою передумовою функціонування ЄС як інтеграційного проекту.

Відомо, що ХДС обстоює погляд на ЄС як «єдність цінностей» («Wertegemeinschaft») та підкреслює необхідність посилення його впливу у сучасній системі міжнародних відносин (як партнера, а не противаги США), що, звісно, робить приєднання Туреччини до організації небажаним у коротко- та середньостроковій перспективі.

Керуючись вищевикладеними міркуваннями, А. Меркель у лютому 2008 р. піддала жорсткій критиці заяву прем'єр-міністра Туреччини Р. Ердогана щодо неприпустимості асиміляції турків у Німеччині, назвавши його розуміння інтеграції неприйнятним, що призвело до тимчасового погіршення відносин між двома країнами. У 2011 р. нові заяви турецького прем'єр-міністра викликали чергове загострення ситуації [6]. Під час свого лютого візиту у Німеччину Р. Ердоган підкреслив, що інтеграція не тотожна асиміляції, спровокувавши цим різку критику з боку правлячих партій ФРН, хоча А. Меркель охарактеризувала саму ідею інтеграції як «позитивну». Також Анкара заявила, що керівництво ЄС повинне прямо сказати, чи має Туреччина шанс приєднатися до організації, або європейці вважають подальше розширення НАТО на Схід небажаним. Після цих подій М. Бемер, уповноважена з інтеграції німецького бундестагу, порадила турецькому уряду «відпустити турецьких мігрантів, щоб вони могли сказати Німеччині «так», але турецький прем'єр-міністр під час свого перебування у Берліні унікав однозначних заяв на цю тему [7].

Про «політику інтеграції» в інтерпретації християнських демократів американський політолог П. Б'юкенен пише:

«Лідер німецької Християнсько-Демократичної партії Ангела Меркель вже активно використовує у своїй діяльності настороженість німців щодо ісламської імміграції... Пані Меркель роздратовала вимога США прийняти Туреччину до ЄС – роздратовала, тому що це рішення означало б для турків право вільного пересування Європою. «Більше ніж 75 відсотків турків, що мешкають за межами Туреччини, осіли у Німеччині», – заявила Меркель в інтерв'ю журналу «Таймс» [8].

До того ж, прийняття до ЄС Туреччини, населення якої у 2005 р. перевищило 70 млн. людей, суттєво вплине на розподіл голосів у Європарламенті та завадить реалізації планів християнських демократів щодо збільшення впливу ФРН у наднаціональних органах ЄС.

Про високий рівень спадкоємності між різними поколіннями лідерів ХДС свідчить той факт, що порівняно нещодавні перестановки у керівництві партії – заміщення «команди Коля» «командою Меркель» – не порушили внутрішньопартійного консенсусу з приводу вищеперерахованих принципів.

Крім того, з моменту підписання Римської угоди 1957 р. незмінним залишалося сприйняття християнськими демократами євроінтеграції як зручного інструмента для захисту економічних інтересів та зміцнювання економічного панування Німеччини на континенті. У цьому контексті нового значення набуває концепція «німецького федералізму», докладний аналіз якої може стати темою окремої статті.

На тлі вищевикладеного стає більш зрозумілим скептичне відношення християнських демократів до надмірного, на їхню думку, розширення НАТО та ЄС на Схід. По-перше, нові члени НАТО (Польща, країни Балтії) мають тенденцію до входження у сферу впливу США, що країни «європейського ядра» не можуть не сприймати як загрозу своїм стратегічним інтересам. По-друге, розширення ЄС на Схід дозволить турецькому уряду ще раз порушити питання щодо приєднання країни до організації, що є неприйнятним з точки зору внутрішньої політики ХДС. Відомо, що турецька діаспора є однією з найчисленніших у ФРН, а її представники зазнають великих труднощів на шляху інтеграції до німецького суспільства.

Вищезгадані факти дозволяють зробити висновок про намір А. Меркель продовжувати традиційний для ХДС зовнішньополітичний курс. Обґрунтувавши головну тезу роботи, необхідно стисло охарактеризувати «конфлікт поколінь» у партії, який у майбутньому зможе перетворитися на виклик її єдності та згуртованості. Так, 17 липня 2011 р. у щотижневому Der Spiegel була опублікована заява Г. Коля [9], у якій колишній голова ХДС піддав різкій критиці зовнішньополітичний курс чинного уряду ФРН. На його думку, озвучена А. Меркель вимога розширення національної автономії Німеччини у межах ЄС суперечить традиційній для країни європейській політиці та ставить під загрозу саму ідею євроінтеграції.

Прибічники її негайного продовження вважають, що Німеччина має погодитися на три головні заходи, які відповідають довгостроковим інтересам Об'єднаної Європи. По-перше, вирішення економічних проблем еврозони треба доручити Єврокомісії, а не раді голів держав і урядів країн ЄС. По-друге, контрольні функції Європарламенту мають бути розширені за рахунок обмеження повноважень національних законодавчих органів. По-третє, треба потурбуватися про створення збройних сил ЄС, оскільки організація має володіти військовими засобами, достатніми для ефективного втручання в стратегічні конфлікти у світі. Критики зовнішньополітичного курсу А. Меркель стверджують, що вона приховано відкидає усі три ідеї, ставлячи, таким чином, під загрозу майбутнє ЄС як інтеграційного проекту.

Позиція офіційного Берліну зрозуміла: розширення ЄС на Схід з наданням кожному новому члену права абсолютного вето робить механізм прийняття рішень усе більш громіздким, що є вагомим аргументом проти розширення повноважень європейських наднаціональних структур.

Крім того, США у будь-який момент зможуть заблокувати ту чи іншу непопулярну ініціативу Брюсселю, учинивши тиск на своїх східноєвропейських союзників, і новітня історія продемонструвала, що Білий Дім охоче користується недоліками європейської політичної архітектури для захисту власних інтересів у регіоні.

Підтримуючи позицію Г. Коля, деякі видатні представники ХДС нарікають на непослідовність уряду А. Меркель. «Не можна допустити, щоб населення Німеччини, орієнтованої на експорт, стало скептично ставитися до процесу євроінтеграції» [10], – заявив голова Економічної ради ХДС К. Лаук. Критики А. Меркель підкреслюють, що ЄС у першу чергу є

політичним проектом, доля якого не повинна залежати від оцінок рейтингових агенцій [11].

Однак необхідно пам'ятати і про те, що нерішуча реакція християнських демократів на політичні виклики, які виникають за межами Європи, відлякує партнерів Німеччини набагато більше, ніж суперечки щодо майбутнього ЄС або нездатність уряду А. Меркель ефективно вирішувати фінансові проблеми загальноєвропейського масштабу. Відомо, що розбіжності між розвинутими країнами з приводу перспектив розвитку економіки звичайно не призводять до незворотних наслідків. Навпаки, світова фінансова криза дозволила вивести на новий рівень франко-німецькі відносини, оскільки лідери двох країн по-новому усвідомили унікальність свого становища у Європі та неможливість порятунку економіки ЄС без узгоджених зусиль усіх без винятку країн «європейського ядра». З іншого боку, дискусії навколо Лівії зі всією очевидністю продемонстрували, що ніякий рівень економічної інтеграції не допоможе Об'єднаній Європі уникнути політичних криз, під час яких проявляється не тільки неузгодженість, а й принципова несумісність життєвих інтересів членів ЄС. Франція та Німеччина проводять різну близькосхідну та африканську політику, по-різному будують свої відносини із заокеанськими партнерами, але їх лідерів об'єднує піклування про свій рейтинг та залежність від думки виборців. Не підлягає сумніву, що ейфорія, яка супроводжувала прихід до влади А. Меркель та Н. Саркозі, вже поступилася місцем спокійному критичному з'ясуванню їх досягнень та невдач.

Таким чином, бажання якомога довше зберігати внутрішньополітичний вплив може змусити двох політиків зробити важливі кроки назустріч один одному і в зовнішній політиці, що, можливо, захистить Європу від нових зворушень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Zitensammlung von Angela Merkel zum Irak-Krieg [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.angela-nein-danke.de/zitate.htm>. – Назва з екрана.
2. Merkel stellt «Sechs-Punkte-Plan» zur Außen- und Sicherheitspolitik vor [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cdu.de/doc/pdfc/03_04_03_merkel_rede_bericht.pdf. – Назва з екрана.
3. Dunphy H. Lantos raps former European leaders [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.usatoday.com/news/washington/2007-06-13-2870151492_x.htm. – Назва з екрана.
4. De Benoist A. Nicht nur in der Epoche geirrt / A. de Benoist/Junge Welt. – Berlin, 2005. – № 5. – ss. 31-32.
5. Новое правительство ФРГ будет добиваться вывода с территории страны ядерного оружия [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epochtimes.com.ua/ru/world/politics/novoe-pravyltelstvo-frg-budet-dobyvatsja-v-voda-s-territoryu-stran-jadernogo-oruzhyja-88647.html>. – Назва з екрана.
6. Erdogan: «Die EU soll sagen, wenn sie gegen uns etwas hat» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://de.euronews.net/2011/02/28/erdogan-die-eu-soll-sagen-wenn-sie-gegen-uns-etwas-hat/>. – Назва з екрана.
7. Streit um EU-Beitritt der Türkei [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://de.euronews.net/2010/07/28/streit-um-eu-beitritt-der-tuerkei/>. – Назва з екрана.
8. Бьюкенен П. Дж. Смерть Запада. / П. Бьюкенен. – М. : АСТ, 2003. – с. 144.
9. Von Müller P., Pfister R., Schult C. Europa: erloschene Leidenschaft [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-79572300.html>. – Назва з екрана.
10. Степовик М. Der Spiegel: Коль критикует европейскую политику Меркель [Електронний ресурс] / М. Степовик. – Режим доступу : <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,15241097,00.html>. – Назва з екрана.
11. Степовик М. Der Spiegel: Коль критикует европейскую политику Меркель [Електронний ресурс] / М. Степовик. – Режим доступу : <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,15241097,00.html>. – Назва з екрана.

Рецензенти: *Іванов М. С., д.політ.н., професор;*
Примуш М. В., д.політ.н., професор.